

Received/Geliş

: 2024 June/Haziran

Accepted/Kabul

: 2024 August/Ağustos

Published/Yayın

: 2024 September/Eylül

Neoliberal Politikalar ve Gelir Dağılımı

Ramazan Demir¹

Atıf/Reference: Demir, R. (2024). Neoliberal Politikalar ve Gelir Dağılımı. *Yönetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 283-301.

Özet

Bu araştırmanın amacı neoliberal politikaların sonucu olarak gelir dağılımındaki eşitsizliği etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla nitel çalışmalardan olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre gelişmiş ülkelerin piyasalarında ortaya çıkan küresel krizler, piyasaların kendi kendini düzenlemesine inanan ve devletin rolünü en aza indiren bir ekonomi politikası yaklaşımının eksikliklerini ortaya çıkarmıştır. Neoliberal politikaların bir sonucu olarak, kurumsal karlılık için finansın artan önemi, gelir eşitsizliğinin genişlemesine neden olmuştur. Birlikte ele alındığında, liberalleşmenin finansa dayalı faaliyetleri artırarak eşitsizliği dolaylı olarak genişlettiğine dair açık kanıtlar ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu çalışma, ekonomilerdeki potansiyel liberalleşme-finans-gelir eşitsizlik bağlantısından yola çıkarak devletin tekrar sosyal devlet olma rolünü ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gelir eşitsizliği, neoliberal politika, sosyal devlet.

Neoliberal Policies and Income Distribution

Abstract

The aim of this research is to examine the effect of inequality in income distribution as a result of neoliberal policies. For this purpose, the document analysis method, which is one of the qualitative studies, was used. According to the results of the research, the global crises that emerged in the markets of developed countries revealed the shortcomings of an economic policy approach that believes in the self-regulation of the markets and minimizes the role of the state. As a result of neoliberal policies, the increasing importance of finance for corporate profitability has led to widening income inequality. Taken together, there is clear evidence that liberalization indirectly widens inequality by increasing financial activities. Therefore, this study reveals the role of the state as a social state again, based on the potential liberalization-finance-income inequality link in economies.

Keywords: Income inequality, neoliberal policy, social state.

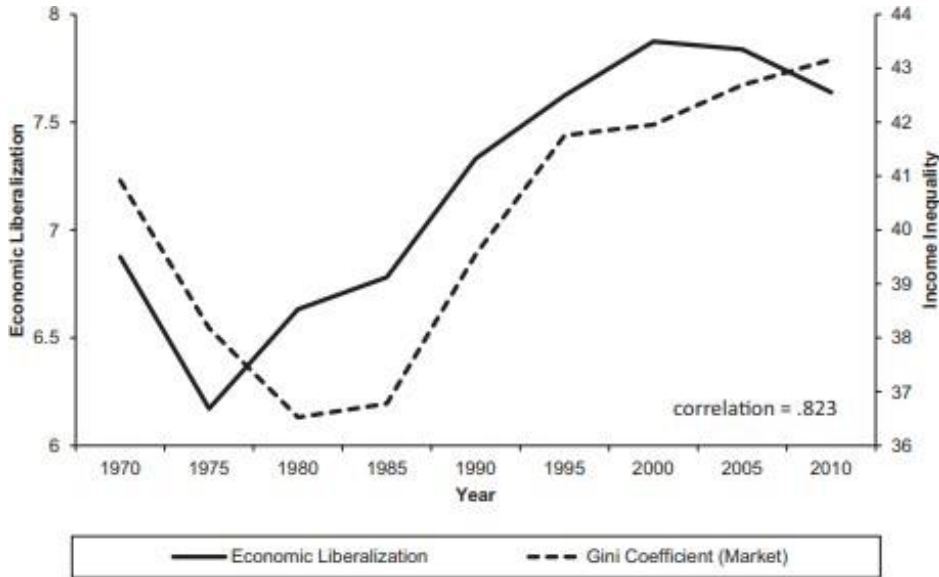
1. Giriş

Bu çalışmanın temel amacı, öğretmenlerin görüşlerine göre öğretmenlerin yenilikçi iş davranışlarının performanslarına ve iş tatmin düzeylerini ölçmek, aralarındaki olası ilişkiyi incelemek ve demografik değişkenler açısından anlamlı farklılıkları belirlemektir.

¹ Öğretmen; Bingöl Merkez Atatürk İlkokulu, <https://orcid.org/0009-0004-6541-7170>; rmzn-069@hotmail.com;

Akademisyenler, yıllardır liberal ekonomi politikaları daha yüksek gelir eşitsizliği pahasına ekonomik büyümeyi artırdığından, hükümet düzenlemelerinin azaltılmasının iki ucu keskin bir kılıç olduğunu savundular. Sıklıkla verimlilik-öz kaynak değiş tokuşu olarak anılan bu genel önerme, sosyal bilimlerde deregülasyonun yararları ve sonuçları üzerine uzun süredir devam eden bir tartışmanın temelini oluşturmuştur (Topuz & Yıldırım, 2009). Yine de yıllar içinde araştırmacılar, liberalleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığına dair bu geleneksel görüşü sorgulamaya başladılar. Yani, bazıları kuralsızlaştırmanın zengin ülkelerdeki düşük gelirli işçileri koruyan ekonomik güvenceleri kaldırarak daha yüksek eşitsizlik seviyelerine yol açtığını iddia ederken, diğerleri kuralsızlaştırmanın ayrıcalıklı sosyal grupların ekonomik konumunu korumak için kullanılabilir yasal engelleri azalttığını iddia ediyor (Kwon, 2018).

Bu amaçla, bazı araştırmacılar, ekonomik serbestleşmenin sonuçları olarak kabul edilebilecek bu değişkenlerin, uluslararası ticaretin ve sermaye hareketliliğinin genişlemesinden gelir eşitsizliği ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir (Huber & Stephens, 2014). Bununla birlikte, sosyal bilimlerde filizlenmekte olan bir araştırma alanı, belirli liberalleşme politika önlemlerinin gelir eşitsizliği eğilimlerini nasıl şekillendirebileceğinin daha doğrudan bir incelemesini sunmaktadır. Bu yeni literatür, sonuçlarının aksine, özellikle liberalleşmenin politika önlemlerine odaklandığı için yararlıdır.

Şekil 1. 20 Gelişmiş Sanayi Ülkesinde Ekonomik Liberalleşme ve Gelir Eşitsizliği Veri (Solt, 2009)

Araştırmalarda bazı akademisyenler pozitif bir ilişki ortaya çıkardığında, bu ampirik literatür liberalleşme ve gelir eşitsizliği arasındaki bağlantıya açıklık getiremiyor. Ekonomik serbestleşmenin sonuçlarının gelişmiş ekonomilerde gelir eşitsizliğini artırdığını gösteren yukarıda belirtilen araştırma göz önüne alındığında, bu tutarsızlık elbette şaşırtıcıdır (Morales, 2016). Ayrıca, Şekil 1'de gösterilen verilere göre, ekonomik serbestleşmeye yönelik politika önlemleri, gelir eşitsizliği ile güçlü bir pozitif zamansal ilişkiyi paylaşmaktadır. Peki bu tutarsızlığın kaynağı nedir? İki açıklama olabilir.

İlk olarak, bu tutarsız bulguların literatürdeki ampirik tutarsızlıklardan kaynaklanması mümkündür. Spesifik olarak, araştırmacılar çok çeşitli örnekler (örneğin, zengin ülkelere karşı tüm ülkeler) ve analitik teknikler (örneğin, sabit etkilere karşı sabit olmayan etkiler) kullandığından, tutarsız sonuçların yalnızca çeşitli metodolojik farklılıkların istatistiksel bir ürünü olduğu düşünülebilir (Kwon, 2018). İkincisi, başka bir olasılık, bu tutarsız sonuçların teorik değerlendirmeler tarafından yönlendirilmesidir. Birkaç istisna olmasına rağmen, çoğu sosyal bilimci, ekonomik serbestleşmenin politika ölçütleri ile gelir eşitsizliği arasındaki bağlantıyı, bu ortak değişkenler arasında doğrudan bir ilişki olduğu varsayımı altında inceler. Ancak şüpheli olmak için sebep var.

Spesifik olarak, gelişmiş ekonomilerde finansal etkinliğin gelir eşitsizliğinin önemli bir belirleyicisi olduğunu gösteren sağlam bir literatür mevcuttur. Ayrıca, pek çok akademisyen, liberal ekonomik politikaların son zamanlardaki yükselişinin, son birkaç on yılda gelişmiş ekonomilerde finansal faaliyetlerin büyümesine nasıl yardımcı olma eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, finansal faaliyeti genişletme eğilimi göz önüne alındığında, liberalleşme veya deregülasyonun politika önlemlerinin gelir eşitsizliğiyle dolaylı olarak bağlantılı olup olmadığını inceleyen neredeyse hiçbir araştırma yoktur (Godechot, 2012).

Bu gözlemler ışığında, bu çalışmadaki temel argüman, liberal ekonomi politikalarının ileri sanayi toplumlarında finansal hareketliliği artırarak dolaylı olarak gelir eşitsizliğini genişlettiğidir.

Bu noktada, bu çalışmadaki ana terimleri açıklığa kavuşturmak önemlidir. Birincisi, finansallaşma, finansal faaliyetlerin kâr biriktirmenin baskın tarzı haline geldiği ekonomik dönüşüm olarak tanımlanır. Yani, dünyanın dört bir yanındaki gelişmiş ekonomiler, finansal hizmetler endüstrisinin artan önemine ve kârlılığına tanık olsalar da, mevcut finansallaşma çağı, finansal olmayan firmaların karlılığı için finansal faaliyetlerin artan önemiyle de tanımlanmaktadır (Crotty, 2005). İkinci olarak, liberalleşme, kurumsal topluluğun ulusal ekonomideki takdir yetkisini genişletmek için tasarlanmış bir dizi sosyoekonomik politika olarak tanımlanır. Bu süreç iki ana politika değişimini içerir. Bir yandan deregülasyon, şirketler topluluğunun faaliyetlerine sınırlamalar getirmek için kurumsallaştırılan, finans üzerinde önceden belirlenmiş kısıtlamaların kaldırılmasına izin vermiştir (Kwon, 2018). Öte yandan, sözde yeniden düzenleme, ekonomide daha serbest piyasalar ve daha iş dostu bir ortam yaratan çeşitli devlet müdahalesi biçimlerinin yaratılmasına izin vermektedir.

2. Gelir Eşitsizliği, Nedenleri ve Azaltmaya Yönelik Politikalar

2.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Ekonomide, gelir dağılımı bir ülkenin toplam GSYİH'sının nüfusu arasında nasıl dağıldığını kapsamaktadır. İktisat teorisi ve ekonomi politikası uzun zamandır geliri ve dağılımını merkezi bir sorun kaynağı olarak görmüştür. Eşitsiz gelir dağılımı, dünyadaki hemen hemen tüm ülkelerde sorunun kaynağı olan ekonomik eşitsizliğe neden olmaktadır. Adam Smith (1723-1790) gibi klasik iktisatçılar, dikkatlerini faktör gelir dağılımına, yani gelirin birincil üretim faktörleri (toprak, emek ve sermaye) arasındaki dağılımına yoğunlaştırdılar (O'Sullivan & Sheffrin, 2003, s. 348). Modern ekonomistler gelir dağılımı konularını da ele aldılar, ancak gelirlerin bireyler ve hanehalkları arasındaki dağılımına daha fazla odaklandılar. Önemli teorik ve politik kaygılar, gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki dengeyi ve bunların genellikle ters ilişkilerini içermesidir.

Eşitsizlik kavramı yoksulluk ve adalet kavramından farklıdır. Gelir eşitsizliği metrikleri (veya gelir dağılımı metrikleri), sosyal bilimciler tarafından gelir dağılımını ve belirli bir ülkenin veya genel olarak dünyanın olduğu gibi belirli bir ekonomideki katılımcılar arasındaki ekonomik eşitsizliği ölçmek için kullanılır. Farklı teoriler gelir eşitsizliğinin nasıl ortaya çıktığını açıklamaya çalışsa da, gelir eşitsizliği metrikleri basitçe gelirlerin dağılımını belirlemek için kullanılan bir ölçüm sistemi sağlamaktadır.

Üretim sonucunda elde edilen gelirin üretim sahipleri arasındaki dağılımı fonksiyonel dağılımı gösterir. Üretim sürecindeki üretim faktörü sahiplerinin her biri, ücret, rant, kâr ve faiz adı altında üretilen mal ve hizmetlerden pay alır. Üretim faktörlerinin sahiplerine bu paylar üzerinden ödeme yapılır ve bu ödemeler onların gelirini oluşturur. Gelirin faktöriyel dağılımı olarak da adlandırılır. Fonksiyonel gelir dağılımı, ülkede üretilen gelirin, dört üretim faktörü olarak tanımlanan işgücü (işgücü), sermaye (milli servet), doğal kaynaklar (toprak sahipleri) ve girişimci (girişim) arasında nasıl dağıldığını gösterir. Bu dağılımda üretim sürecinin bir sonucu olarak emeği olanlar ücreti, sermaye sahipleri faizi, toprak sahiplerini rant olarak ve müteşebbisler kârı temsil etmektedir (Uysal, 2007).

- ❖ **Bireysel Gelir Dağılımı:** Bireysel gelir dağılımı statik olmaya tabidir. Milli gelirin bireyler ve/veya haneler arasındaki dağılımını ifade eder. Bireysel gelir dağılımı ekonomik açıdan yaşanan eşitsizlikleri göstermede oldukça başarılıdır. Buradaki ilk amaç haneler arasındaki gelir eşitsizliklerini belirlemektir (Sarıtaş, 2015). Gelirin bölge, cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi, yaş ve

sektöre göre sınıflandırılması kişisel gelir dağılımı çalışmaları ile yapılabilmektedir. Bu sayede toplumdaki farklı grupların gelirden aldıkları pay belirlenebilir (Arabacı, 2017, s. 180).

- ❖ **Sektöre Özel Dağıtım:** Ülkede faaliyet gösteren sektörlerin milli gelirden aldığı ekonomik payın belirlenmesinde gelirin sektörel dağılımından yararlanılmaktadır. Bu gelir dağılımı, milli geliri tarım, sanayi, hizmet, ticaret ve diğer sektörler için böler. Bu tür bir gelir dağılımı sadece sektörlerin gelir içindeki payını göstermeyi değil aynı zamanda ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi hakkında da bilgi sahibi olmayı sağlar. Yıllık bazda incelenecek olan bu gelir dağılımı, araştırılacak ülkeler için ülkedeki sanayileşme sürecinin hangi aşamada olduğu ve küreselleşme sürecinde hangi sektöre ağırlık verilmesi gerektiği konusunda araştırmacılara yol göstermektedir (Haşim, 2012).
- ❖ **Bölgesel Gelir Dağılımı:** Ülkenin çeşitli bölgelerinde yaşayan insanların milli gelirden ve bölgesel gelir dağılımından ne kadar pay aldığını belirtir. Bu gelir dağılımı, bölgeler arasındaki gelir dağılımı farklılıklarını ölçer. Ülkelerin gelişmiş ya da az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları göstererek araştırmacılara kaynak teşkil etmektedir. Bölgesel gelir dağılımındaki eşitsizliklerin en temelini bölgenin coğrafi konumu oluşturmaktadır. Pazara olan uzaklık ve coğrafi konumuna bağlı olarak kaynakların yarattığı ulaşım sorunları, girişimcilerin bu bölgelere yatırım yapmasını engellemektedir. Böylece bölgesel gelir eşitsizliği ortaya çıkmaktadır (Altınışık & Peker, 2008).

Ulusal hesaplar (makroekonomik toplamlara odaklanan) ile eşitsizlik çalışmaları (dağıtıma odaklanan) arasında büyük bir boşluk olduğu için eşitsizliğin ölçülmesinde bazı sorunlar ve sınırlamalar vardır. Vergi öncesi gelirin vergi sonrası gelirden nasıl farklı olduğuna dair kapsamlı bir önlemin olmaması, hükümetin yeniden dağıtımın eşitsizliği nasıl etkilediğini değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır.

Gelir dağılımı, gini katsayılarını kullanarak, Birleşmişbaşlık ile Milletler (BM) ve ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) gibi çeşitli kuruluşlar, ülkelere göre gelir eşitsizliğini ölçmektedir. Gini endeksi de Dünya Bankası içinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bir ülkedeki gelir dağılımını ülke bazında ölçmek için doğru ve güvenilir bir endekstir. Gini endeksiölçümleri, 0'dan 1'e 1'in mükemmel eşitsizlik ve 0'ın mükemmel eşitlik olması için gider. Dünya Gini endeksi 0.52 itibarıyla 2016 olarak ölçülmüştür (Torche, 2013).

2.2. Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Küreselleşme İlişkisi

1980'lerden bu yana birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde eşitsizlikte artışlar yaşanmıştır. Büyüyen gelir uçurumu, uluslararası sınırlar boyunca artan mal, hizmet, sermaye ve emek akışı yoluyla ülkelerin küreselleşmeye artan maruz kaldığı dönemle aynı zamana denk gelmiştir. Bu gelişmeler, akademik çevrelerde ve politika çevrelerinde, ülkeler içinde artan eşitsizliğin sorumlusunun küreselleşme olup olmadığı konusunda büyük bir tartışmaya yol açmıştır.

Daha yüksek ticaret açıklığına sahip ülkeler (GSYİH'nın payı olarak ihracat artı ithalat) daha yüksek yaşam standartlarına ve daha düşük gelir eşitsizliğine sahip olma eğilimindedir. Kişi başına GSYİH ve gelir gini katsayısı açısından daha açık ve daha az açık ekonomiler arasındaki fark kalıcıdır ve eğer varsa, son yirmi yılda genişlemiştir. Bununla birlikte, geliri ve eşitsizliği doğrudan etkileyen birçok değişken ticaretin kendisiyle de ilişkili olabileceğinden, bu basit iki değişkenli ilişkilerde ticarete açıklık tartışmasız içseldir. Örneğin, açık ticaret politikalarını benimseyen ülkeler, diğer piyasa dostu iç politikalar da izleyebilir ve istikrarlı maliye ve para politikaları uygulayabilir. Bu politikaların gelir ve eşitsizliği etkilemesi muhtemel olduğundan, ticari açıklığın naif yaklaşımın dışında bırakılan önemli faktörlerle ilişkili olması muhtemeldir.

Küreselleşmenin düşük gelir düzeyine sahip ülkelerde eşitsizliği artırdığı belirtilmektedir. Ancak gelir düzeyi yüksek ülkelerde bu eşitsizliğin azaldığını gözlemlemiştir. Sonuç olarak, küreselleşmenin küresel gelir dağılımındaki iyileşme üzerindeki etkileri hakkında bir karara varamıyor. Teorileri, zengin ve güçlü ülkelerin küreselleşmeyi kendi amaçları için nasıl kullandıklarını kanıtıyor. Küreselleşmenin etkileri finansal krizlere yol açmıştır. Bu krizler eğitim ve sağlık harcamaları kısılarak giderilmeye çalışıldığı için zaten eşitsizliğin olduğu dünyada ülkeler arasındaki uçurum açılmış ve bütün yük yoksulların omuzlarına yüklenmiştir (Milanovic, 2005).

İlginç bir şekilde, finansın gelir eşitsizliği üzerindeki etkisine ilişkin ekonomik literatür biraz yetersizdir.

Bazı araştırmacılara göre, finansallaşma aslında gelir eşitsizliğini azaltabilir, çünkü borç alma ve borç verme kısıtlamaları gevşetilir, böylece daha az varlıklı hanelerin eğitime ve yeni iş fırsatlarına yatırım yapmak için gerekli kaynaklara erişmesine izin verilir (Jerzmanowski & Nabar, 2013). Ancak diğerleri, finansallaşma ile gelir eşitsizliği arasındaki bağlantının zamana bağlı olduğunu, çünkü finansın başlangıçtaki genişlemesinin varlıklı hanelerin finansal gelirlerini artırarak eşitsizliği şiddetlendirdiğini, ancak finans sektörünün devam eden büyümesinin sonunda toplam krediyi artırarak eşitsizliği azalttığını iddia ediyor (Nikoloski, 2012).

Buna karşılık, daha yeni ampirik çalışmalar, finansallaşmanın gelişmiş ekonomilerin sosyal tabakalaşma sistemini en az üç şekilde yeniden yapılandırarak gelir eşitsizliğini artırdığını gösteriyor gibi görünüyor (Fligstein ve Shin 2007).

- ❖ Birincisi, finans, yöneticileri sistematik işten çıkarmalar, şarta bağlı işçi kiralama, sendika bozma ve emeğin otomasyonuna yatırım yapmaya teşvik etmektedir.
- ❖ İkincisi, finansa dayalı faaliyetler, işçiler pahasına yöneticilerin ve üst düzey yönetimin kazançlarını artırır.
- ❖ Üçüncüsü, finans, yatırım gelirinin rolünü artırarak, milli gelirin daha büyük bir oranını varlıklı hanelere yeniden dağıtır.

2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Nedenleri

Küreselleşme, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu olmuştur. Bu durum gelişmiş ülkelerde bile alt ve üst gruplardaki gelir dağılımlarını olumsuz etkilemektedir. Bir yandan verimlilik artıyor ama işçilerin gelirleri bir şekilde sabit tutulmaktadır. İşsizliği azaltmak için farklı uygulamalar getirilmesine rağmen reel ücretler sürekli düşüyor ya da yerinde saymaktadır. ABD gibi küreselleşmeden en çok yararlanan ülkelerde insanlar ücretlerden şikayet etseler de diğer gelişmekte olan ülkelerde durumun nasıl olduğunu tahmin etmek zor değildir. Ayrıca komünizmin hala savunulduğu Çin'de gelir eşitsizliğinden söz edilirse sorunun ne kadar yadsınamaz olduğu ortadadır. Çin'in Gini katsayısı ABD'ninkinden daha yüksektir. Bu hususlar detaylandırılırsa, bu durumun gelişmekte olan ülkelerde daha da fazla olduğu izlenimine ulaşmak mümkündür (Uyanık, 2007).

Gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğun nedeninin istihdam olanakları ve ekonomik yapıdan çok alt gelir gruplarına sunulan sosyal hizmetlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sosyal hizmetlerin insanları çalışmaya teşvik etmediğini savunulmaktadır. Kavramları bu hafif nedenlere çekerek eşitsizlik ve yoksulluğun nedenlerini güç ve ekonomik ilişkilerden uzaklaştırma mücadelesi art niyetli bir yaklaşım olarak göze çarpmaktadır. ABD, IMF ve Dünya Bankası sosyal sektör harcamalarının kısılması gerektiğini belirtmektedir (Şenses F. , 2016).

Gelir eşitsizliğinin temel belirleyicilerinden biri, yıllar içinde üretim araçlarının sahipliğindeki değişimdir. Üretim araçlarının özel mülkiyeti kâr odaklı bir oluşum yaratır. Bu nedenle toplumsal ihtiyaçları karşılama amacının ikincil olduğu düşünülmektedir. 1990 yılı itibari ile özellikle yeni dünya düzeninin kurulduğu yıllarda Washington Mutabakatı'nda atılan küresel adımlar Dünya Bankası, DTÖ ve GATT ilkeleri çerçevesinde hayata geçirilmiştir. Bu adımlar, ülkeler arasındaki ve ülke içindeki gelir dağılımını olumsuz etkilemiş ve gelir dağılımı trendi için olumlu bir ivme yaratmamıştır (Kepenek, 2017).

Kamu hizmetlerinin düzeyi ve toplumun dağıtım şekli gelir dağılımını etkilemektedir. Gelir eşitsizliğinin önlenmesi açısından kamu gelirlerinde uygulanan yöntemler ve ekonomi politikaları önemli bir yer tutmaktadır. Bu politikalar gelir dağılımında belirleyici rol oynamaktadır. İhtiyaç sahibi kişilerin kamu hizmetlerinden yararlandırılması sosyal adaletin sağlanması adına önemli bir adım olacaktır. Kamu hizmetlerinden yararlanmaya çalışırken yabancı şirketlerin ülkelerin elektrik, su, sağlık hizmetleri gibi önemli ihtiyaçlarına müdahale etmesi yoksul toplumlar için son derece tehlikelidir. Kamuya ait bir işletmede dar gelirli bireylerin temel ihtiyaçları için her zaman uygun fiyatlara hizmet almaları ve bu kamu hizmetlerinin sahiplerinin yabancı değil yerli halk olması gerekir (Göker, 2016).

Ülke ekonomilerinde kayıt dışı faaliyetlerin artması nedeniyle ekonomilerin verimliliği genel olarak düşmektedir. Ayrıca bu faaliyetler vergilendirilmediğinden kamu gelirlerine katkı yapılmamaktadır. Üretim organizasyonları içerisinde yer alan bazı firmaların kayıt dışı faaliyetleri nedeniyle diğer firmaların rekabet

ortamından çekilmesine neden olmaktadır. Bu da gelir eşitsizliğinin bozulmasına neden olur (Aslanoğlu ve Yıldız, 2007)

Ekonomik gelişme sürecinde gelir farklılıklarının evrilmesinin nedenlerinden biri de fiyat artışlarının hızlanmasıdır. Buna göre ücret ve gelirlerdeki artışların aynı oranda olmaması, gelir farklılıkları yaratan önemli bir ekonomik sebep olarak gösterilmektedir (Kepenek, 2017).

İşgücü hareketliliği, gelir eşitsizliğinin diğer nedenlerinden farklı olarak gerçekleşir. Bireylerin gelirlerinin yetersizliği ve refah içinde yaşama isteği nedeniyle kırsal alanlardan kentsel alanlara ya da istihdam ve eğitim olanaklarıyla farklı ülkelere taşınma istekleri, işgücündeki hareketliliği ve göçü önemli ölçüde etkilemektedir. İnsanların kendi bölgelerinden farklı yerleşim yerlerine taşınma istekleri, gelir dağılımındaki eşitsizliğin bir sonucu olarak görülmektedir (Çelik, 2007). Ayrıca işgücü açısından toplumda sendikal hakların kullanımının yaygınlığı ve derinliği gelir dağılımında önemli rol oynamaktadır. Özellikle yoksul ülkelerde işçi sendikalarının kurulması çalışan insanlara koruma sağlayabilir. Sonuç olarak, farklı ülkelerdeki işçilerin standartları karşılaştırılarak eşitsizliklerin en azından bir kısmı bastırılabilir (Rodrik, 2011). Zenginlerin daha zor durumda olanlara göre daha az vergi ödediği gözlemleniyor. Bu düşük vergi ödemeleri servetin artmasına ve zengin ile fakir arasındaki uçurumun açılmasına neden oluyor. Sermaye sahipleri, sermayelerini kurulmuş kurumsal şirketler nezdinde tutarak yasal hükümler doğrultusunda daha az vergi öderler. Ancak devlet politikaları yoksullaşmayı önleyecek kadar güçlüdür. Eşitsizlik ve vergi politikalarının uygulanmasında devletlerin rolü önemlidir (Çalışkan, 2010).

2.4. Gelir Eşitsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar

Ortalama yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan belirli yapısal reformlar, gelir dağılımını da etkilemektedir. Kişi başına düşen GSYİH ve çeşitli yapısal reformların eşitsizlik etkilerine ilişkin yeni araştırmanın bulgularının niteliksel bir bilgiler bulunmaktadır. Gelir eşitsizliğini azaltması muhtemel, büyümeyi artıran politika reformlar aşağıda verilmektedir.

2.4.1. Eğitimin Kalitesini ve Erişimini Artırmak

Beşeri sermayeyi artırmaya yönelik reformlar, yaşam standartlarını iyileştirmek için önemlidir ve aynı zamanda işgücü geliri eşitsizliğini de azaltması muhtemeldir. Yeni analiz, lise eğitimine sahip işçilerin payındaki artışın, işgücü kazanç eşitsizliğindeki düşüşle ilişkili olduğunu göstermektedir. Üst orta eğitim başarısını artırmaya yönelik politika girişimlerinin örnekleri, diğerlerinin yanı sıra, okullar için geliştirilmiş hesap verebilirliği, daha iyi öğretmen işe alımını ve eğitimini ve okulu bırakma riski taşıyan öğrencilere özel desteği içerir.. Bu tür reformlar, yüksek ücretlilerin payını artırarak gelir dağılımını genişletme eğilimindedir. Öte yandan, yeni araştırmalar, bu etkinin, daha düşük eğitim düzeylerinin getirilerine göre yüksek öğretim getirilerindeki düşüşle fazlasıyla dengelenebileceğini öne sürüyor (Koske, Fournier, & Wannier, 2012). Öğrencilerin yüksek öğretim maliyetinin en azından bir kısmını paylaşmasına neden olan öğrenim ücretleri, yoksulların yüksek öğretimden dışlanmaması için ek önlemlerle birlikte alınmaları koşuluyla, harcanabilir gelir eşitsizliğini azaltabilir .

2.4.2. Eğitimde Eşitliği Teşvik Etmek

Eğitim sonuçlarını kişisel ve sosyal koşullara daha az bağımlı hale getirerek sosyal hareketliliği artırmak, girişimciliği, genel kaliteyi ve beşeri sermayenin tahsisini ve nihayetinde üretkenliği artırarak kişi başına düşen GSYİH'ı artırmalıdır. Aynı zamanda, eğitim fırsatlarının daha adil bir şekilde dağıtılmasının, işgücü gelirin daha adil bir şekilde dağıtılmasına yol açtığı gösterilmiştir. Reform örnekleri arasında erken izlemenin ertelenmesi, dezavantajlı çocukların öğrenmesine yardımcı olmak için okul ve ev arasındaki bağların güçlendirilmesi ve herkes için erken çocukluk bakımı ve temel eğitim sağlanması yer alıyor. İkincisi, özellikle en dezavantajlı durumda olanlar için, bir bireyin tüm yaşamı boyunca büyük pozitif getiriler sağlayabilir (Chetty, 2011).

2.4.3. Geçici ve Kalıcı İşlerde İstihdam Koruması Arasındaki Uçurumun Azaltılması

İstihdam koruması düzenli sözleşmeler için geçici sözleşmelerden çok daha katıysa, işgücü piyasasının kenarındaki işçiler - örneğin gençler - kalıcı işe girmeden geçici çalışma ile işsizlik arasında gidip geldikleri bir durumda sıkışıp kalma riskiyle karşı karşıyadır. Bunun insan sermayesi ve kariyer ilerlemesi ve nihayetinde gelir eşitliği ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Yeni OECD analizi, geçici sözleşmeli düşük gelirli işçilerin, kalıcı sözleşmeli benzer özelliklere sahip işçilerden daha az kazandığını ortaya koymaktadır (Fournier ve Koske, 2012).

Yüksek gelirli işçiler için durum böyle değildir. Birleşik Krallık'ta gözlemlenen seviyeden (ikinci en düşük seviye) Finlandiya'da gözlemlenen seviyeye (OECD ortalaması yaklaşık) geçici çalışma için geçici çalışma yüzde 90/10 oranını yaklaşık 0,24 azaltacaktır (bu, ortalama yüzde 90'ın yaklaşık %7'sidir). OECD ülkelerinde /10 yüzdeler oranı). Geçici ve kalıcı sözleşmeler için daha eşit iş koruması, göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki gelir uçurumunu da muhtemelen azaltacaktır, çünkü daha önceki çalışmalar göçmenlerin sözleşmeyle ilgili işgücü piyasası ikiliğinden orantısız bir şekilde muzdarip olduğunu göstermiştir (Causa & Jean, 2007).

2.4.4. Aktif İşgücü Piyasası Politikalarına Yapılan Harcamaların Artırılması

Yüksek sosyal faydalar, çalışma ve istihdam için teşvikleri azaltabilir. Aktif işgücü piyasası politikaları, işleri becerilerle daha iyi eşleştirerek ve iş arama desteğini ve izlemeyi geliştirerek bu olumsuz etkileri sınırlandırabilir. Mevcut ampirik kanıtlar, gerçekten de aktif işgücü piyasası politikalarının istihdamı artırdığını göstermektedir. Bu, hem kişi başına düşen GSYİH hem de emek geliri eşitliği için olumlu etkiler içermelidir. Bununla birlikte, program tasarımı, bu tür kazanımları elde etmenin anahtarıdır (Bassanini & Duval, 2006)

2.4.5. Göçmenlerin Entegrasyonunu Teşvik Etmek

Göçmenlerin işgücü piyasasına daha iyi entegrasyonu hem eşitsizliği azaltabilir hem de daha yüksek işgücü katılımı yoluyla kişi başına düşen GSYİH'yı yükseltebilir. Dil kursları gibi hedeflenen politikalar ve yabancı niteliklerin tanınmasına yönelik şeffaf sistemler, göçmenler ile göçmen olmayanların işgücü piyasası performansı arasındaki farkı kapatmaya yardımcı olmalıdır.

2.4.6. Kadınların İşgücü Piyasası Sonuçlarının İyileştirilmesi

Kadınlar erkeklere göre daha fazla bakım sorumluluğu üstlenme eğilimindedir, bu da daha az saat çalıştıkları ve dolayısıyla eve daha az ücret aldıkları anlamına gelir. Ancak, daha yüksek işgücü arzı esnekliği, kadınların erkeklerden daha düşük oranda vergilendirilmesine yol açmalıdır. Bu pratikte mümkün olmadığından, çocuklar ve yaşlılar için resmi bakımın mevcudiyetini iyileştirmeye yönelik politikalar alternatif bir çözüm olarak hizmet edebilir. Bu tür politikalar, çalışma saatleri ve -en azından saatlik ücretlerin çok az etkilendiği ölçüde- ücretlerdeki cinsiyet farklılıklarını azaltmaya yardımcı olmalı ve aynı zamanda daha yüksek katılım oranları yoluyla uzun vadeli yaşam standartlarını iyileştirmelidir.

2.4.7. Ayrımcılıkla Mücadele

Göçmenler ve göçmen olmayanlar ile erkekler ve kadınlar arasındaki kazanç farkının en azından bir kısmının ayrımcılıktan kaynaklanması muhtemel olduğundan (Koske ve diğerleri, 2012), daha etkili yasal kurallar da yardımcı olabilir

2.4.8. Adil Büyümeye İzin Verecek Şekilde Vergilendirme

Vergiler sadece gelir dağılımını etkilemez; ayrıca işgücü kullanımını ve üretkenliği veya her ikisini birden etkileyerek kişi başına düşen GSYİH'yı da etkilerler (Johansson ve diğerleri, 2008). Bazı vergi reformları, gelir dağılımını daraltırken büyüme beklentilerini iyileştiren, kazan-kazan seçenekleri gibi görünüyor. Bununla birlikte, çoğu, bu hedefler arasında ödünleşimler anlamına gelebilir. (Johansson, 2008).

Finans sektörü üzerindeki azalan düzenlemelerin, gelişmiş ekonomilerde gelir eşitsizliğinin artmasında kritik bir rol oynadığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Literatürün teorik anlatımı 1970'lerin ekonomik

durgunluğuyla başlar. Yani, Batı Avrupa ve Doğu Asya'dan denizlerde artan rekabetle karşı karşıya kalan ABD'deki sanayi firmaları, kurumsal karlarını hızlı bir şekilde başlatmak için yeni stratejiler bulmak üzere finans sektörüne yöneldiler. Finans sektörüne olan bu artan bağımlılık, artan üretkenlik gibi daha geleneksel kurumsal gelir artışı kaynaklarının aksine, finansal olmayan firmaların kârlılığının giderek daha fazla finansal faaliyete bağlı hale geldiği göz önüne alındığında, dünyadaki zengin ülkelerin ekonomik manzarasını değiştirmiştir (Yılmaz & Demirgil, 2021). Bu açıdan kritik olan, onlarca yıldır hükümet düzenlemelerinin ticari bankaların ve finans endüstrisinin boyutunu sınırlama eğiliminde olmasıdır. Büyük Buhran döneminde çıkarılan iki mevzuat bu açıdan özellikle simgeseldir. İlk olarak, 1927 tarihli McFadden Yasası, bankaların merkezlerinin bulunduğu eyalet dışında faaliyet göstermelerini yasaklamaktadır. Bu, federal düzeyde sıkı bir şekilde düzenlenen ticari bankaların boyutunu sınırlamaya yardımcı olmuştur. İkincisi, 1933 tarihli Glass-Steagall Yasası, ticari bankaların mevduat sahiplerinin sermayesiyle spekülasyon yapmasını ve yatırım şirketlerine bağlı olmasını yasaklamaktadır. Bu, 1900'lerin başlarında ticari bankalar tarafından yapılan ve birçoğunun Büyük Buhran'ın ana nedeni olarak görüldüğü pervasız spekülatif yatırımlara yanıt olarak uygulanmıştır (Altıntaş, 2004).

Bununla birlikte, 1980'lerden 1990'lara kadar mali düzenlemeler gevşetildikçe, ticari bankalar faaliyetlerini ana merkezlerinin bulunduğu eyaletin dışına genişletebildiler (örneğin, Bank of America'nın 1983'te Seattle'a genişlemesi). Ek olarak, deregülasyon ticari bankaların, yatırım şirketlerinin ve sigorta şirketlerinin birleşmesinin yolunu açmıştır. Bu, finans endüstrisinde bir birleşme dalgası yaratmış ve sıklıkla tartışılan "batmak için çok büyük" finansal kurumların yaratılmasıyla sonuçlanmıştır. Daha da önemlisi, bu eğilimler, güçlü bir blok olarak yatırım kararları alan finansal holdinglerin ve aktivist kurumsal yatırımcıların büyümesiyle sonuçlanmış ve finansal olmayan firmaların işleyişinde çarpıcı bir değişim yaratmıştır (Fligstein & Shin, 2007).

2.5. Sosyal Devlet Uygulamalarının Gelir Eşitsizliğine Etkileri

Ekonomi politikalarının nihai amacı; Toplumunu oluşturan tüm birey ve sınıfların ekonomik refah düzeyini yükseltmektir. Ekonomi büyürken bireylerin ve toplumsal sınıfların refah düzeyindeki değişimi analiz etmenin en önemli yolu; gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerindeki değişimleri takip etmek. Büyüme hızı ve kişi başına düşen gelirdeki artışlar, refah düzeyindeki değişim hakkında genel bir fikir verirken; Gelir dağılımı ve yoksulluk verileri, büyüme sürecinde meydana gelen refah artışının toplumsal sınıflar ve bireyler arasındaki dağılımının net bir şekilde ortaya konması açısından dikkate alınması gereken temel göstergelerdir.

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunu her çağda toplumların gündeminde olmasına rağmen; Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan sanayi kapitalizmi döneminde özel bir önem kazanmıştır. Sanayi devriminden sonra burjuva sınıfının kârları aşırı artarken ücretlerin yükselmemesi hatta düşmemesi gelir eşitsizliği sorununun gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu durum, sanayi toplumlarında büyük huzursuzluklara ve şiddetli ideolojik kavgalara yol açmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında hakim olan sosyal devlet anlayışına kadar, iktisat teorisi sermaye birikimi ve büyüme gibi uzun vadeli ekonomik sorunlarla uğraşmış, gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorununun zamanla kendiliğinden çözüleceği varsayılmıştır (Çelik, 2004).

Ancak hızlı ekonomik büyümeye rağmen özellikle gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımının giderek bozulması ve yoksulluğun artması gelir eşitsizliğinin önemli bir ekonomik ve sosyal sorun olarak görülmesine neden olmuştur. Sosyal devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte toplumun en alt tabakasında yer alan yoksul ve dar gelirlili vatandaşların büyümenin getirilerinden asgari düzeyde de olsa yararlanmasına yönelik sosyal politikalar gündeme gelmiştir. Sosyal devlet anlayışı, bir yandan kalkınmayı sağlamayı, diğer yandan da kalkınmanın nimetlerinden tüm vatandaşların adil bir şekilde yararlanmasını amaçlar (Çalışkan, 2010).

1980'li yıllarda hakim olan liberal devlet anlayışı ve sosyal refah devleti anlayışının zayıflaması, gelir eşitsizliği ve yoksullukla mücadele konusunun gündemin gerisine düşmesine neden olmuştur. Bu süreçte Türkiye'de de benzer eğilimler ortaya çıkmış ve ekonomik kalkınma sürecinde bölüşüm sorununun kendiliğinden çözüleceği varsayılmıştır. Ancak günümüzde gelir eşitsizliği ve yoksulluk sorunu Türkiye'de toplumsal barışı tehdit eden ve acil çözüm bekleyen sorunlar arasında yer almaktadır. Bireyler ve toplumsal sınıflar arasındaki bölüşme mücadelesinin toplumsal adaleti ve barışı baltalayacak boyuta ulaşmaması, devletin zengin ile yoksul arasındaki uçurumu azaltacak sosyal politikaları uygulamasına bağlıdır.

Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasının, gelir seviyesinin yükseltilmesinden daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda bir ülkedeki milli gelir dağılımına ilişkin gelir dağılımı ve yoksulluk verileri, ülkenin refah düzeyinin ortaya konması, refah düzeyindeki zaman içindeki değişimin takip edilebilmesi ve diğer ülkelerle kıyaslama yapabilmektir.

Gelirin yeniden dağıtılması, devletin bireylerin üretimden elde ettikleri başlangıçtaki gelirleri ile nihai gelirleri arasında fark yaratması olayıdır. Bu anlamda devletin aldığı her karar, yaptığı her harcama ve elde ettiği her gelir, gelir dağılımına bir müdahaledir. Yeni vergilerin getirilmesi, mevcut vergilerin oranlarının değiştirilmesi, kamu harcamalarının miktar ve bileşiminin değiştirilmesi, düzenleme uygulamaları, taban fiyatların belirlenmesi, tarımsal destekleme kapsamının belirlenmesi, asgari ücretin belirlenmesi vb. uygulama ve kararlar dağılımın değişmesine neden olmaktadır. gelir. Ancak devletin, gelir dağılımının değişmesine neden olan tüm uygulamalarında, mümkünse yoksulların durumunu da dikkate alarak, gelir eşitsizliğini azaltmaya çalışması sosyal devlet anlayışının bir gereğidir.

Kamu müdahalesi ve sosyal devlet harcamaları piyasadaki gelir dağılımını etkilemede önemli rol oynamaktadır. Devlet vergilendirme yoluyla yeniden dağılımı sağlarken, diğer yandan sosyal harcamaları ile çeşitli gelir grupları ve sınıfların piyasa dağılımından elde ettiği payları değiştirmektedir (Çelik, 2004).

Vergi sisteminin gelir dağılımını düzeltmek amacıyla kullanılması, önemli bir maliye politikası aracıdır. Wagner'in toplumsal adalet ile vergi adaleti arasında sıkı ilişkiye dikkatleri çeken görüşlerini ifade etmesinden sonra; gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltmak, vergi politikasının temel amaçları arasında yer almıştır (Ataç vd., 2008: 283). Gelir vergisi, iyi uygulandığı ülkelerde gelir dağılımını düzeltmede etkili bir araçtır.

Gelir dağılımını düzeltmek için vergi sisteminin kullanılması önemli bir maliye politikası aracıdır. Wagner'in sosyal adalet ile vergi adaleti arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekerek görüşlerini dile getirmesinin ardından; Gelir dağılımındaki dengesizliklerin azaltılması vergi politikasının temel amaçları arasında yer almıştır (Ataç, Önder, & Turhan, 2008). Gelir vergisi, iyi uygulandığı ülkelerde gelir dağılımını düzeltmede etkili bir araçtır.

3. Neo-Liberal Politikalar ve Gelir Eşitsizliği

3.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Genellikle yeniden düzenleme olarak adlandırılan, merkezi hükümet aynı zamanda liberalleşme döneminde piyasa odaklı politikalar uygulayan ve daha iş dostu bir ortamın geliştirilmesine yardımcı olan aktif bir katılımcıdır. Örneğin, pek çok gelişmiş ekonomi kamu emekli maaşlarının özelleştirilmesiyle ilgili politikalar ileri sürmektedir. Bu nedenle, bireysel emekli maaşlarının yaratılması, tipik olarak, emekli sermayesi ile finansal yatırımlar yapmak için büyük ölçüde fon yöneticilerine dayanan önceden finanse edilmiş emeklilik tasarruflarının getirilmesiyle sonuçlanır. Belki de en önemlisi, emekli maaşlarının bu şekilde pazarlanması, daha önce var olmayan milyarlarca dolarlık yeni bir finansal piyasa yaratarak finansal aktiviteyi artırmaktadır (Ebbinghaus, 2015).

Bu kuralsızlaştırma ve yeniden düzenlemeyle eş zamanlı olarak, finans endüstrisinin artan etkisiyle ortaya çıkan en önemli değişikliklerden biri, kapitalizmin hissedar modelinin yaratılmasıdır. Yani, aktivist kurumsal yatırımcılar finansal olmayan firmalarda artan bir rol üstlenmeye başladıkça, üst düzey yöneticiler artan bir şekilde hissedar değerini artırmak için parasal teşvikler sağlayan yeni bir performans ölçütüne, örneğin hisse senedi fiyatlarına bağlı kaldılar. Bu yeni yönetici ücretlendirme modeli göz önüne alındığında, kurumsal liderlik, üretim maliyetlerini azaltmak ve hissedarlar için getirileri en üst düzeye çıkarmak için bir dizi strateji uygulamıştır. Bu şekilde firmalar, uzun vadeli büyüme ve firma üretkenliği pahasına hissedarlar için kısa vadeli karları artırmak için yatırım stratejilerini yeniden yönlendirdiler (Zuckerman, 2000).

Bu noktada, finansal faaliyetin bu artan öneminin yalnızca ABD gibi kapitalizmin hissedar modelini izleyen liberal piyasa ekonomilerine (LME'ler) izole edilmediğini belirtmek de önemlidir. Aslında, kapitalizmin hissedar modelinin güçlü taraftarları olmayan pek çok eşgüdümlü piyasa ekonomisi (CME), kendi iç ekonomilerinde mali faaliyetlerin artan önemine de tanık olmaktadır. Bu eğilimin bir örneği, hissedarların kurumsal strateji üzerindeki

etkisini kısıtlamak için yerel kredi piyasası üzerindeki hükümet kontrolünün yaratıldığı Almanya örneğidir (Fiss & Zajac, 2004). Hausbank ilkesi olarak adlandırılan şirketler, sermaye piyasaları yerine banka kredileri yoluyla finansmanı güvence altına alıyor, bu da firmalar üzerinde kısa vadeli finansal yatırımların teşvikini kaldıran oldukça koordineli bir kontrol sisteminin oluşturulmasına olanak sağlıyor. Bununla birlikte, Şekil 2'de gösterildiği gibi, Almanya ve diğer CME'ler gibi ülkeler, LME'lerde var olan hissedarlık sisteminden kaçınmalarına rağmen, yine de finansal aktiviteyi artıran çeşitli süreçlerde yer almaktadırlar (Ebbinghaus 2015).

Ek olarak, deregülasyon, yeniden düzenleme ve aktivist kurumsal yatırımcının yükselişiyle birlikte, finansal olmayan firmaların kârlılığı için finansal faaliyetin öneminde tamamlayıcı bir artış olmuştur. Bazı tahminlere göre, 1960'larda finansal olmayan firmalarda şirket kârlarının %15'inden azı finansal faaliyetlerden elde edilirken, 1990'larda bu rakam %40'ın üzerine çıkmıştır. Diğerleri ayrıca, Ford Motor Company gibi imalat firmalarının artık kârlarının çoğunu fiili üretimlerinin aksine otomobillerin finansmanından nasıl elde ettiğine işaret etmektedir. Ve son olarak, belki de en anlamlısı, birçok geleneksel üretim tabanlı şirketin ekonomik kaynaklarını kendilerini ticari ve finansal hizmetler şirketi olarak yeniden konumlandırmak için kullanıyor olmasıdır (Crotty 2005).

Yinelemek gerekirse, deregülasyon ve yeniden düzenleme, iş dünyasının şirket karları elde etmek için finansal faaliyetlere giderek daha fazla bel bağlamasına izin verilen bir ekonomik ortam yaratmıştır. Ayrıca, aktivist yatırımcılar eş zamanlı olarak, yöneticileri ve yönetimi yatırımcıların getirilerini artırmaya teşvik eden yeni bir tazminat yapısını uygulamaya koymaktadır. Bu eğilimler, şirket büyüklüğü ve üretkenlik artışı gibi geleneksel yönetici performansı ölçütlerinin, hisse senedi fiyatları ve temettü artışı gibi hissedarlara getirilere odaklanılmasıyla kademeli olarak gölgelendiği bir kurumsal yapıyla sonuçlanmıştır. Belki daha da önemlisi, kurumsal ücretlendirmenin bu yeni yapısı, yöneticileri tabandan çalışan emeği pahasına hissedarların getirilerini artırmak için çeşitli maliyet düşürme stratejilerine girmeye teşvik etmiştir. Gerçekten de, bu finansallaşma sürecinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki güvencesiz ve koşullu emeğin yükselişiyle doğrudan bağlantılı olduğunu iddia etmek mümkündür (Goldstein, 2012).

3.2. Gelir Eşitsizliğine Neo-Liberal Yaklaşımlar

Gelir dağılımında, küreselleşmenin ortaya çıkardığı birçok kavramla birlikte, gelişmelerin olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Küreselleşme, hemen hemen tüm ülkeleri tek bir süreçte ilgilendirmektedir. Bu sürece katılan ülkelerin hız, kapsam ve etkilerinde farklılıklar vardır. Bazı toplumlar küreselleşmenin avantajlarından yararlanırken, bazıları da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırıp artırmadığı, alt ve üst tabakalar arasındaki uçurumu açıp açmadığı ve yoksulluk üzerindeki etkisinin ne olduğu tartışma konusudur. Bu tartışmaların oluşumu da farklı yönleri ortaya koymaktadır (Kolukısa & Sağbaş, 2020). Neoliberalizm olgusu ekonomiye ait bir terim olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla "küreselleşme" ifadesiyle ilişkilendirilmiştir. Kelimenin kökeni liberalizmdir ve "neo" deyimiyile birleşince yeni bir fikirle liberalizme farklı bir bakış açısı getirmiştir. 1990'dan bu yana küresel olaylar ileri düzeyde bir finansallaşma yaratmıştır. 2000'li yıllardan sonra finansallaşmanın insanları para birimi olarak dolara yönelttiği düşünüldüğünde, artık ayak uyduramayacak bir aşamaya girdiğini söylemek mümkün. Buna bağlı olarak 2008 küresel krizinde neoliberal politikaların etkisi önemli rol oynamaktadır (Kazgan, 2016).

Küreselleşme ile birlikte gelir dağılımı bozulan ülkelerin yirmi yıl öncesine göre daha adil bir dağılıma kavuştukları neoliberal iktisatçılar tarafından dile getirilmektedir. Bu arada yoksulluğun azaldığına dikkat çekiyorlar. Ülkeler arasında ekonomik entegrasyonların hızla yaygınlaşması ve karşılaştırmalı üstünlüklere göre uzmanlaşmanın artmasının dünyadaki kaynak dağılımının daha verimli kullanılmasını sağladığını belirtmektedirler. Ayrıca neoliberal iktisatçılar, ülkeler arasındaki uluslararası ticaretin gelir dağılımı üzerinde istikrarlı bir etkiye sahip olacağına dikkat çekiyor. Ayrıca uluslararası serbestliğin ve yapılacak anlaşmaların önemini vurgulayarak, ticaret hadlerinin de etkisiyle farklı teknolojilerin oluşacağını ve gelir düzeylerinin artacağını savunmuşlardır (Baş, 2009).

Neo-klasik iktisatçılardan biri olan Lucas, 21. yüzyılda gelir eşitsizliğinin azalacağını ileri sürmüştür. Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan serbest dolaşım sonucunda, fakir ülkelerde teknoloji elde edilerek gelirin

zengin ülkelerden fakir ülkelere taşınacağını belirtmektedir. Sonuç olarak birbirini yakalama süreci hızlanacak ve reel gelir artacaktır. Öte yandan Heckscher Ohlin'in teoremine göre açık bir ekonomide faktör fiyatları eşitlenecek ve ücretler gibi farklı faktör gelirleri yakınsayacak. Kuznets adını verdiği Kuznets Hipotezinde, gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımı eşitsizliğinin kalkınmayla birlikte artacağını ters U hipotezi ile ifade etmiştir. Bu adaletsizlik zamanla yerini gelir dağılımındaki iyileşmeye bırakacaktır. Ancak bu argüman, çevresindeki iktisatçılar tarafından pek de kabul görmedi. Bu muhalif neo-liberal iktisatçılar grubu, genel olarak yalnızca yoksulluğun azalacağı görüşünü ortaya koymaktadır (Baş, 2009).

Küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artıracığını düşünenler vardır. Küreselleşmenin ulus- devletleri geliştiren bir olgu olduğu yönündeki eleştirilerini eleştirel bir bakış açısıyla dile getiriyorlar. Bu devletler, konumlarını ilerletmek ve çıkarlarını derinleştirmek için küreselleşmeden yararlanırlar. Küreselleşme konusunda karamsar bir tavır sergileyenler, neoliberallerin aksine bir argüman oluşturuyor. Küreselleşen neoliberal politikalar nedeniyle ortaya çıkan ve artarak devam eden yoksulluk ve sömürü, çözülmesi gereken sorunların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Çelikel Danışoğlu, 2004).

Özgür, neoliberalizme farklı bir bakış açısı getirmiştir. Neoliberalizmin hızla yayılması, gelir eşitsizliğinin derinleşmesi, işsizliğin artması, otoriter rejimlerin çoğalması ve ülkelerdeki müdahalelerle savaş ve kargaşa ortamı yaratılması özellikle Ortadoğu, Orta Asya, Kafkas coğrafyası ve Kuzey Afrikalılarıdaki bölgelerdeki toplulukları zorunlu göçe zorlamıştır (Özgür, 2018).

1980'den itibaren bazı gelir sınıflarında ortaya çıkan zenginleşmeler karşısında, gelir dağılımı konusu çalışan sınıflar için daha da çarpıcı hale gelmiştir. Dünya zaman geçtikçe zenginleşirken, zor günlerden geçen alt gruptaki işçiler ve bireyler lehine bir düzeltme yapmak için hala fazla bir çaba yok. Neoliberalizmin, diğer bir deyişle küreselleşmenin getirdiği yeniliklerle rekabet ortamı yarattığı ve bu rekabet ortamının çalışanların gelirlerini aşındırdığı elde edilen verilerle açıktır. İşçi ücretlerindeki bozulma, teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte giderek artmaktadır (Kazgan, 2016).

Bu duruma Türkiye açısından bakıldığında 24 Ocak kararları adlı program kapsamında neoliberal politikalara paralel uygulamaların yürütüldüğü görülmektedir. Neoliberal politikaların temelinde denetimsizlik olduğu için öncelikle kontrolsüz bir fiyat oluşturulmaya çalışılmış ve KİT zamlarının önüne geçilmek istenmiştir. IMF'nin program kapsamında öne sürdüğü bu talepler Türkiye tarafından da değerlendirildiğinde beklenenin üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra gündeme gelecek olan “yapısal reformlar” ya da “yapısal uyum” adlı programlarla neoliberal politikaların ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Fiyatların artması ve emek aleyhine olumsuzlukların ortaya çıkmasıyla birlikte bu politikalar alternatifi kalmayan farklı kampanyalarla halka empoze edilmeye çalışılmıştır. Sıkışıklıkların yaşandığı 1970'lerin başında IMF'nin az gelişmiş ülkelere yönelik dayatma politikaları, Dünya Bankası'nın uyguladığı yapısal uyum politikalarıyla paralellik göstermiştir. Aynı paralelliklerin 1980'li yıllarda Türkiye'de de var olduğu düşünülmektedir (Boratav, 2018).

Sonuç olarak, neoliberalizm ülkelere önemli ölçüde fayda sağlamamıştır. Aslında neoliberalizm, ABD'deki finans şirketlerinin sınırsız ve kontrolsüz kullanımının ötesine geçmemektedir. 2008 krizinin nedenlerinden biri de ABD'deki bazı finans şirketlerindeki yolsuzluklardır. ABD, serbest piyasa savunucusu olmasına rağmen 2008 krizini bastırmak için finans sektöründeki toparlanmaya yönelik hükümet müdahaleleri yöntemini kullanmıştır. İngiltere ise geçmişte olduğu gibi finans sektöründen imalat sanayiine odaklanarak kriz ortamında ayakta kalmayı başarmıştır (Kazgan, 2016).

Özetle, neoliberal sürecin dışında, neoliberal görüşün gelir dağılımında adaletin sağlanmasını değerlendirdiği görülmektedir. Ancak neoliberal düşüncenin ortaya çıkışından politikaların uygulanmasına kadar geçen süreçte hedefler arasında temelde gelir eşitsizliğinin düzeltilmesi söz konusu değildir (Görenel, 2005). Küresel süreçte neoliberal politikaların gelir eşitsizliğini zaman içinde düzeltereği belirtilmektedir.

3.3. Neoliberal Politikaların Yaygınlaşma Süreci ve Yoksullukla İlişkilendirilmesi

Küreselleşmenin etkisini gösterdiği dönemler yakından incelendiğinde, 1973-1980 dönemi neoliberal politikaların etkin olduğu yıllar olarak göze çarpmaktadır. Özellikle 1980'lerin başlarında etkisini güçlü bir şekilde hissettiren küreselleşmenin temel yeteneğini (core-competence) ve odağını neoliberal politikaların

oluşturduğu dikkat çekmektedir (Erkul & Demir-Erkul, 2019).

Bu çerçevede Köse (2008, s. 1), sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de yoksulluğun genişlemesine ve derinleşmesine yol açan küreselleşmenin en önemli faktör olduğunu ve küreselleşmeyle birlikte bu ülkelerdeki neoliberal politikaların, zengin ve yoksul arasındaki gelir farkının önlenemeyecek bir şekilde artmasına, işsizlik oranlarının hat safhaya ulaşmasına ve kamu hizmetlerinde kısıtlamalara gidilmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda, son yirmi yılı gözden geçirdiğimizde (1980'lerin başından itibaren) neoliberal politikalar kısıtlamadaki gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikalarının uluslararası kuruluşların etkisi alanına girdiği, bu kuruluşlara ait niyet mektuplarının ülkelere dayatıldığı ve alıştırıldığı, dış finans kaynaklarının ülkelerin siyasal işlerine karıştığı, kamu mallarının özelleştirildiği ve umutların dış kaynağa bağlandığı süreçler devreye girmeye başlamıştır (Şenses, 2004).

Gelişmekte olan ülkeler, politika ve ekonomilerinin dümenini, gelişmiş ülkelerin güdümünde bulunan kuruluşlara bıraktığı söylenebilir. Buna ek olarak bu dönemde tüm dünyada farklı ve güçlü bir şekilde etkisini gösteren enerji krizleri ve ekonomik krizler de refah devletlerinin varlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmış ve neoliberaler tarafından refah devletlerinin politikaları da sorgulanmaya başlanmıştır.

1973-2000 dönemine ilişkin, neoliberal politikaların yoksullukla ilişkisine bakıldığında; 1973-1980 döneminde uluslararası karar organları, gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların siyasal amaçla yapıldığını ve bu yardımların yoksul kesimlere ulaşmadığını, bundan sonra yoksulluk odaklı ve sanayileşme ağırlıklı büyümeyi desteklemeyen yardımların yapılmayacağı konusunda mutabakata varmışlardır. 1980-1990 döneminde, dışa dönük ve serbest piyasada neoliberal politikaların hâkim olduğu bir siyaset izlendiği görülmektedir. Ekonomik krizlerin etkisiyle gelişmekte olan ülkeler, neoliberal politikaları (ithalat liberalizasyonu) dikte eden IMF ve WB kuruluşlarına bağımlı hale gelmişlerdir. 1990-2000 dönemi ise gelişmekte olan ülkelerde kısa dönem istikrar programları (kamu, sağlık ve eğitim harcamalarında azalma) uygulamaya konulmuştur. Böylece minimal devlet anlayışı ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin yeniden artmasına sebep olmuştur. Bu durum akıllara acaba yoksulluğa, yoksullara yardım eden kuruluşlar mı neden oluyor? sorusunu akla getirmiştir (Şenses, 2004). Buna ek olarak, yoksulluğun tam anlamıyla bitirilmemesinin sebebi olarak zengin ve güçlü ülkelerin ve sınıfların eşitliğe daha az ilgi göstermesi olabilir. Bu görüşle tutarlı olarak, 'küreselleşme karşıtı' (daha doğru ifadeyle 'anti-neoliberal') argüman, dünyadaki yoksulluğun ve eşitsizliğin, aynı küreselleşme tarafından ortaya çıkarılan güçler nedeniyle, azalmakta değil, artmakta olduğunu ileri sürmektedir (Wade, 2004).

Bahsedilen tüm bu durumlar değerlendirildiğinde, yoksullukla mücadelede atılması gereken adımlar şu şekilde ifade edilebilir. Yoksulluk; az gelişmişlik sorunu olmaktan çıkıp gelişmiş ülkelerde de görülebilecek temel bir sorun olarak tanımlanmıştır. Bireysel olarak yoksullukla mücadele etmek yerine, topyekûn olarak mücadele etmenin daha yararlı olacağına ve yoksulluğun tek boyuta (mutlak yoksulluk) indirgenmeyip, çok boyutlu (göreceli yoksulluk, çok boyutlu yoksulluk vb.) olarak düşünülmesi gerekmektedir. Ayrıca, yoksulluğun kısa dönemde çözülebilecek bir sorun olmadığı, uzun dönemde çözülmesi gereken bir sorun olması yönünde uluslararası yelpazede (gelişmiş ülkeler ve onların oluşturduğu kuruluşlar) daha kabul gören bir görüş sunulmuştur (Karabulut, 2006). Bu süreçte mutlak yoksullukla ilgili mücadelede yeterli derecede başarı sağlanmasına rağmen hala birçok insanın, yoksulluk içinde yaşadığı söylenebilir ve bu durum istatistiklere de yansımıştır.

Neoliberal politikaların, gelir dağılımı ile ilişkisine bakıldığında ortaya daha farklı bir tablo çıkmaktadır. Çünkü bazı gelişmiş ülkelerin yoksulluk oranları düşük olmasına rağmen, gelir dağılımında yüksek bir eşitsizliğe ulaştığı görülebilir. Bu durumu biraz açmakta fayda görülmektedir. Gelir dağılımı; fonksiyonel gelir dağılımı, bireysel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımı olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Bizleri ilgilendiren kısım ise bireysel gelir dağılımıdır. Bireysel gelir dağılımı, milli gelirin nüfusu oluşturan kişiler tarafından nasıl paylaşıldığını gösteren dağılımdır ve gruplara denk gelen milli gelirin toplam gelire olan yüzdesini hesaplayarak beş grup (ilk yüzde 20'de en zengin ve son yüzde 20'de en yoksul kesim bulunmaktadır) arasında karşılaştırma yapılmaktadır (Çalışkan, 2010). Eğer bir ülkede ilk yüzde 20 ile son yüzde 20'in gelirden aldıkları pay arasında çok büyük fark var ise gelir eşitsizliğinden söz edebiliriz. Gelir eşitsizliği ise, en yaygın ve

en iyi sonuç veren GINI katsayısı ile ölçülmektedir.

Gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin yoksulluktaki değişimleri açıklamada önemli bir rol oynadığı ve yoksullukta olduğu gibi, gelir eşitsizliği de ekonomik döngüyü yansıtmakta, durgunluk sırasında yükselmekte ve toparlanma sırasında düşmektedir. Yoksulluğun ve eşitsizliğin etkileri, bir ülkenin ve bölgenin sosyal ve ekonomik manzaraları üzerinde yıkıcı olabilir. Gelir eşitsizliğinin ve ekonomik büyümenin yoksulluğu doğrudan etkilemesi muhtemeldir çünkü hem yüksek ekonomik büyüme hem de gelir dağılımındaki eşitlik daha fazla bir şekilde yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, yoksulluğu etkin bir şekilde azaltmak için gelir eşitsizliğini de azaltmak gereklidir. Eşitsizliğin ve dolayısıyla yoksulluğun azaltılması, büyük olasılıkla etkili ve önemli bir sosyal harcama ve transfer programları yoluyla sağlanacaktır (Erkul & Demir-Erkul, 2019). Bu bağlamda gelir dağılımını etkileyecek ve düşürecek faktörlere bakmakta fayda bulunmaktadır.

3.4. Devletin Öneminin Yeniden Artması

Son uluslararası pandemi krizi, yalnızca Büyük Buhran'dan bu yana dünya ekonomik faaliyetinde en büyük daralmaya neden olmakla kalmamış, aynı zamanda ekonominin ve kamu politikalarının rolünün nasıl ele alındığının gözden geçirilmesinin aciliyetini de ortaya koymuştur. Kriz, düzenlemeyi neredeyse tamamen piyasanın kendisine safça emanet eden, Devletin rolünü en aza indirgeyen ve zayıflatan bir politika yaklaşımının ciddi kusurlarını açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca, kilit piyasa oyuncularını karakterize eden etik ve şeffaflıktaki başarısızlıkları ve eylemlerinin sonuçlarına maruz kalan toplumlara karşı kıt hesap verebilirliklerini ortaya koymuştur (Fırat, 2009).

Dünya, modern tarihin en büyük krizlerinden birine tanık olmuştur. Devasa servet kayıpları ve o zamana kadar sağlam olduğuna inanılan kurumların sanal buharlaşmasına tanık olunmuştur. Aslında, krizin zirvesinde, onlarca yıldır güçlü bir büyüme yaşayan birkaç gelişmiş ülkedeki finansal piyasaların önemli bir kısmı sadece iki hafta içinde sarsılmış ve büyük zarar görmüştür. Ekonominin geri kalanı ve birkaç az gelişmiş ülke üzerindeki etkisi yıkıcı olmuş, üretim ve istihdamda önemli kayıplar ve sosyal sonuçlar hala gelmek üzeredir ve kriz sonrası bağlamın talep ettiği kamu eylemindeki değişiklikleri anlaşılmazsa, bu muhtemelen uzun bir süre devam edecektir (Gökçe, 2006). Bununla birlikte, pandemi krizinin ortasında, o zamanlar Devletin eylemsizliği ile ağırlaşan önceki krizlerden öğrenme kapasitesini görmek önemli görülmektedir. Kamu eyleminin en çok sorgulandığı gelişmiş ülkelerde bile, Devlet krizi kontrol altına almada kilit rol haline gelmiştir. Aynı şekilde, her ülkenin mevcut durumun üstesinden geldiği ve halihazırda şekillenmekte olan yeni küresel ekonomik senaryoda ortaya çıkacak zorlukları ve fırsatları ele aldığı araç ve hıza kararlı bir şekilde dayanacak olan kamu eylemi olacaktır (Karaca & Çam, 2019).

Ülkeler, üretim açısından ve sosyal alanda, eşitlik, vatandaşlık ve ekonomik oyuncuların etik davranışları açısından daha yükseğe yansıtmaya çalışan kamu politikaları için yeni zorluklar ortaya çıkmaktadır.

Aynı zamanda, piyasanın işleyişi ve Devletin rolü ile ilgili olarak, açık bir etik duygusu, sosyal adalet ve demokrasinin derinleşmesi ile birlikte gelişmeyi daha gerçekçi bir temelde yeniden gözden geçirmek için yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır.

2008 yılı finansal krizin bir sonucu olarak, 2009 yılı dünyadaki ekonomik büyüme, istihdam ve sosyal koşullarda gerilemelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Aslında, 1970'lerin iç dengesizliklerden ve sık sık dış türbülansın kaynaklanan endemik büyüme istikrarsızlığı, 1990'ların ortalarında makroekonomik performansta önemli değişikliklere yol açtı. Ülkeler arasındaki farklılıkların ötesinde, bu değişikliklerin genel sonucu, kamu dış ve iç borcunun niteliğindeki iyileşmeler, dış dengesizliklerin azalması - hatta fazlaya ulaşması - ile daha konsolide bir mali durum oldu, birçok durumda uluslararası rezervlerin önemli bir birikimi ve enflasyonda kalıcı bir düşüş yaşandı ve birçok ülke yıllık enflasyon oranlarının bir hanenin altında sürekli olduğunu göstermektedir (Güler, 2020).

Sonuç olarak, kriz ülkeleri farklı ticaret ve finansal kanallar aracılığıyla etkilediğinde, birçok ülke dış şokun etkilerini hafifletmek ve geçmişte bu türbülansların ekonomik ve sosyal etkilerini şiddetlendiren döngüsel bir dizilişten kaçınmak için devlet, sosyal devlet olma gereği bazı kararlar almıştır.

Büyümenin temel taşı, üretken, bilimsel ve teknolojik sermayenin birikmesi, gerekli altyapının

oluşturulması ve eğitim yoluyla insan yeteneklerinin geliştirilmesi, öğrenme ve inovasyonun güçlendirilmesi olarak anlaşılan kapasite geliştirmedir. Genel olarak yatırım oranları, gelişmiş ülkeler olma yolunda ilerleyen ülkelerinkinden çok daha düşüktür, altyapı yeterli olmaktan uzaktır, eğitim başarıları - erişim ve özellikle kalite açısından - bu ülkelerle karşılaştırılmaz ve inovasyon ve bilimsel-teknolojik gelişmedeki ilerleme çok geride kalmaktadır (ECLAC, 2006).

Yeni bir sosyal anlaşma, eşit ve verimli vergi toplama yapılarıyla, her ülkenin gelişmişlik düzeyine uygun vergi yükleri yoluyla kalkınma ihtiyaçlarını karşılamak için sağlam temeller oluşturmalıdır. Bu alandaki bölgesel deneyim, gelişmişlik düzeyine bağlı olarak düşük vergi yükü, dolaylı, gerici vergilerin yaygınlığı, sistemin eşitsizliğini ağırlaştırıran vergi kaçakçılığı ve kaçınma mekanizmaları ve genel olarak, daha sonra sürekliliklerini tehlikeye atacak açıklara maruz kalmadan sosyal programların düzenli olarak finanse edilmesini imkansız kılan vergi gelirleri ile ciddi eksiklikler ortaya koymaktadır (Yılmaz & Acar, 2021). Ayrıca, bu vergi yükleri ülkenin kalkınma ihtiyaçları ile ilgili olarak düşük olduğu ve konjonktüre karşı eylemlere yeterince katkıda bulunmadığı ölçüde, olumsuz dış senaryoların olduğu zamanlarda ekonomi ve yaşam koşulları için bir kırılma kaynağıdır.

Bu durum, son otuz yılın hayal kırıklığı yaratan büyümesi ve sık sık yaşanan mali dengesizlikler göz önüne alındığında, son pandemi dönemindeki bazı istisnalar dışında, yeni görünmese de, giderek küreselleşen ve rekabetçi bir dünya bağlamında ve daha fazla vatandaş farkındalığı ve hükümete katılım için daha güçlü talep nedeniyle ortaya çıkan eşitlik, şeffaflık, etik davranış ve hesap verebilirlik için yeni talepler nedeniyle yeni bir aciliyet kazanmaktadır. Ayrıca, küreselleşmiş bir dünyada rekabet edebilme yeteneği, yalnızca belirli ve yalıtılmış bir alanda üretkenlikteki avantajlara dayanmamaktadır. Rekabetçilik sistemik niteliktedir ve belirli bir alandaki avantajlar, üretken ve kurumsal aygıtın geri kalanının bileşenleriyle etkileşiminin sonucudur (Yay, 2014). Kısacası, hizmet ihracatında rekabetin doğasında, diğer kamu ve özel kuruluşların verimlilik dereceleri ve politikalarının kalitesi açısından dolaylı rekabeti yatmaktadır. Ülkeler, evrensel olarak kabul görmüş kaliteli çalışma standartlarına ve çevresel olarak sürdürülebilir üretim standartlarına saygıları açısından da giderek daha fazla rekabet edeceklerdir. Bu yeni bağlamda, gerekli mali sözleşmenin, rekabetçiliğe dayalı bir büyüme stratejisini sürdürmesi gereken sistemik doğayı ve dolayısıyla kolektif ve geniş ölçüde fikir birliğine dayalı kökeni her zamankinden daha fazla kabul etmesi gereken yenilenmiş bir anlamı vardır.

4. Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda gelir ve servet eşitsizliği ile ilgili sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte gelir dağılımına ilişkin çalışmaların artmasına rağmen, bölüşüm problemleri yeni değildir. Sanayi devriminden bu yana küresel düzeyde gelir eşitsizliği artan bir trend sergilemektedir.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde nüfusun en zengin %1'lik kesiminin toplam gelirden aldığı pay sanayi devriminden 1914 yılına kadar tarihi zirvesini yaşarken, 1914- 1945 yılları arasında gelir eşitsizliği artmaya devam etmiştir. İkinci dünya savaşından sonra 1950'ler ve 1960'lı yılların başında ve 1980'li yıllara kadar gelir eşitsizliği dramatik bir azalma göstermiştir. İşsizlik oranının doğal işsizlik oranına yaklaştığı, yüksek büyüme oranlarının gerçekleştiği ve sosyal alandaki problemlerin incelenmediği bu dönemde gelir dağılımı adaleti ve eşitsizlik sorunları iktisadi tartışmaların gündeminde yer almamıştır.

Büyüme ve istihdam politikalarından düşük gelir grubuna mensup ekonomik birimlerin fayda sağlayabileceği ve gelirin yeniden dağıtımını politikalarının maliyetinin iktisadi etkinliği azaltıcı yönde etki yapacağı iddia edilmiştir. Bunun sonucunda, etkinlik-eşitlik çelişkisi bağlamında bir tercih problemi ortaya çıkmıştır. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda hüküm süren ve neoklasik ekolden ilerleyen refah iktisatçıların önerilerine uygun olarak, eşitlikten ziyade iktisadi etkinliğin artırılması yönünde çaba gösterilmiştir.

20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana ise, ulus devletlerin uluslararası sermaye ve emperyalizmin amaçlarına hizmet etmek doğrultusunda küreselleşme sürecine uyum sağlayabilmesi için neoliberal iktisadın ekonomi politikalarına yön verdiği görülmektedir. M

Neoliberal iktisat analizlerinde temel olarak bireysel özgürlük ve girişimciliği esas almakta, serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası mal ve sermaye akımlarının serbestisini benimsemektedir. Buna göre, ekonomilerin dışa açılması, dünya ekonomisiyle bütünleşmesi ve yeniden yapılanma sürecine girmeleri sonrasında uzun

dönemde ekonomiler hızlı büyüme oranlarını yakalayacak ve bu büyüme toplumun bütün kesimlerinin gelirinde bir artış şeklinde kendini gösterecek, yoksulluk oranı gerileyecektir. Neoliberal teoriye göre, eşit olmayan getiriler beşeri ve fiziki sermayeye daha çok yatırım yapılmasını teşvik edeceği ve dolayısıyla büyümeyi arttıracığı için, iktisadi eşitsizlikler “kabul edilebilir” olarak nitelendirilmektedir.

Neoklasik iktisat teorisinin söylemlerini temel alan neoliberalizm, tam rekabet varsayımı altında üretim faktörlerinin üretime marjinal katkıları çerçevesinde getiri elde edeceğini iddia etmektedir. Bu bağlamda, gelir bölüşümündeki değişimler, ekonominin teknolojinin yarattığı yapısal değişimlere veya arz ve talep şokları sonucunda yeni piyasa dengesine etkin uyum sağlamanın doğal bir sonucudur (Fiorentini, 2015:120). Neoliberal iktisadın savunucuları gelir dağılımındaki değişimleri hiçbir zaman bir problem olarak algılamamışlar, yetenek ve eğitim bakımından eşit olmayan işçilerin farklı ücret almalarının doğal olduğunu söyleyerek eşitsizliklerin bir dereceye kadar kabul edilebilir olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumda, işsizlerin veya en düşük gelir grubuna mensup bireylerin mevcut durumu, bu kesimlerin aylak olması temelinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla, gelir dağılımı ve bölüşüm konuları neoklasik iktisadın ilgi alanına girmemektedir.

Gelişmiş ülkelerin piyasalarında ortaya çıkan küresel krizler, piyasaların kendi kendini düzenlemesine inanan ve devletin rolünü en aza indiren bir ekonomi politikası yaklaşımının eksikliklerini ortaya çıkarmıştır. Kriz sonrası gerçeklik, devletin rolünün yeniden formüle edilmesini gerektirmektedir. Ülkeler, küresel ekonomideki konumunu tehdit eden dünya üretim yapısında devam eden değişiklikler bağlamında bu zorlukla karşı karşıyadır. Birçok ülke, pandemi krizinde olduğu gibi, krizin üstesinden gelmede başarılı olmasına rağmen, politika yapımının dört temel alanının yeniden tanımlanması gerekmektedir: Kalkınma odaklı bir makroekonomik politikanın hedefleri ve küreselleşmiş bir ekonomide üretken kalkınma politikalarında Devletin rolü, işgücü piyasasındaki eşitsizliklerin azaltılması ve sosyal koruma kurumlarının yetersizliklerinden kaynaklanan sosyal farklılıklardır. Bu tür yeniden tanımlamalar, kamusal ve özel eylemlerde şeffaflık ve vatandaşların kamu politikalarının tanımlanmasına ve uygulanmasına katılımına yönelik artan talepler bağlamında gerçekleştirilmelidir.

Özetlemek gerekirse, finans sektörü üzerindeki azaltılmış devlet kontrolleri, hissedar kapitalizminin yükselmesine ve finansal faaliyetlerin artmasına neden olarak güçlü finansal holdinglerin oluşumuna yol açmıştır. Ayrıca, kurumsal karlılık için finansın artan önemi, gelir eşitsizliğinin genişlemesine neden olmuştur. Birlikte ele alındığında, yukarıda sunulan teorik kısımlar, liberalleşmenin finansa dayalı faaliyetleri artırarak eşitsizliği dolaylı olarak genişlettiği açık bir model sunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, gelişmiş ekonomilerdeki potansiyel liberalleşme-finans-gelir eşitsizlik bağlantısından yola çıkarak devletin tekrar sosyal devlet olma rolünü ortaya çıkarmaktadır.

Neoliberal iktisadın temel argümanları, kaynak dağılımında piyasanın temel rolü üstlenmesi, devletin iktisadi faaliyetlerdeki rolünün büyük oranda azaltılması ve dünya ekonomisine giderek artan bir uyum süreci çerçevesinde şekillenmektedir. Bu sayede hızlı ve etkin büyüme gerçekleşecek, önceki iktisadi modellerin neden olduğu durgunluk ve canlanma dönemlerinin birbiri ardına sürekli olarak gerçekleştiği iktisadi yapı terk edilecektir. Özel kesime sağlanan vergi kolaylıkları ve desteklerle yatırımlar artarak büyüme gerçekleşecek, bu büyümeden toplumun düşük gelire sahip katmanları da faydalanacaktır. Buna aşağı damlama etkisi denmektedir. Büyüme ve eşitsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların argümanlarına göre, yeniden dağıtım politikaları iktisadi etkinliği bozmakta ve büyümeyi negatif etkilemekte, eşitsizlik çalışma dürtüleri ve toplam yatırımları teşvik etme yoluyla büyümeye katkı sağlamakta ve ayrıca büyüme de eşitsizliği tetiklemektedir. Gelir ve servet eşitsizliğinin büyüme üzerine etkisi pozitif yönlü olarak gerçekleşmektedir. Neoliberal politikalar stagflasyonun sebebini işgücü piyasasının esnek olmamasına ve artan oranlı vergilerin yatırımları caydırmasına bağlamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarlarının katkı oranı eşit düzeydedir.

Çıkar Çatışması

Bu araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Altınışık, İ., & Peker, H. S. (2008). Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 101-118.
- Altıntaş, H. (2004). Bankacılık Krizleri, Nedenleri Ve Ekonomik Maliyetleri . *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39-61.
- Arabacı, Y. (2017). *Gelir dağılımı ve Yoksulluk*. Bursa: DORA Yayıncılık.
- Ataç, B., Önder, İ., & Turhan, S. (2008). *Maliye Politikası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bassanini, A., & Duval, R. (2006). *Employment Patterns in OECD Countries: Reassessing the Role of Policies and Institutions*”, *OECD Economics Department Working Papers*. OECD Publishing.
- Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49-71.
- Boratav, K. (2018). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005*. Ankara: İmge.
- Causa, O., & Jean, S. (2007). *Integration of Immigrants in OECD Countries: Do Policies Matter?*”, *OECD Economics Department Working Papers*. OECD Publishing.
- Chetty, R. (2011). How Does Your Kindergarten Classroom Affect Your Earnings? Evidence from Project Star. *Quarterly Journal of Economics*.
- Crotty, J. (2005). The Neoliberal Paradox: The Impact of Destructive Product Market Competition. *Financialization and the World Economy*, 77–110. Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 89–132.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 89-132.
- Çelik, A. (2004). AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı–Yeniden Dağılım. *Çalışma ve Toplum*, 53–91.
- Çelikel Danışoğlu, A. (2004). *Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri*.
- Ebbinghaus, B. (2015). The Privatization and Marketization of Pensions in Europe: A Double Transformation Facing the Crisis. *European Policy Analysis*, 56–73.
- ECLAC. (2006). *Sosyal Korumanın Geleceğini Şekillendirmek: Erişim, Finansman ve Dayanışma*.
- Erkul, E., & Demir-Erkul, F. (2019). Neoliberal Politika Çerçevesinde Türkiye ve Şili’ye İlişkin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İstatistiklerinin İncelenmesi. *Sosyoekonomi*, 11-38.
- Evidence from Household Surveys. *The World Bank Economic Review*, 21-44.
- Fırat, M. (2009). Küreselleşme ve devletin değişen rolü. *ABMYO Dergisi*, 49-60.
- Fiss, P. C., & Zajac, E. J. (2004). The Diffusion of Ideas Over Contested Terrain: The (Non) adoption of a Shareholder Value Orientation Among German Firms. *Administrative Science Quarterly*, 501–53.
- Fligstein, N., & Shin, T.-J. (2007). Shareholder Value and the Transformation of the U.S. Economy, 1984–2000. *Sociological Forum*, 399–424.
- Godechot, O. (2012). Is Finance Responsible for the Rise in Wage Inequality in France? *Socio Economic Review*, 447–470.

- Goldstein, A. (2012). Revenge of the Managers: Labor Cost-Cutting and the Paradoxical Resurgence of Managerialism in the Shareholder Value Era, 1984 to 2001. *American Sociological Association*, 268–294.
- Gökçe, G. (2006). Devlet Sınıflandırmaları Ve Zayıf Devletlerin Karakteristik Özellikleri. *SosyalEkonomik Araştırmalar Dergisi*, 343-359.
- Göker, Z. (2016). Gelir Dağılımının İyileştirilmesinde Kamu Hizmetlerinin Rolü. *Calisma ve Toplum*. Görenel, Z. (2005). Neoliberalizm ve Gelir Dağılımı. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 185-199.
- Güler, M. A. (2020). Sosyal Devletin Dönüşümü ve Düzenleme Teorisi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Çalışma ve Toplum*.
- Haşım, A. K. (2012). Eğitim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Değerlendirmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 241-259.
- Huber, E., & Stephens, J. D. (2014). Income Inequality and Redistribution in Post-Industrial Democracies, Demographic, Economic, and Political Determinants. *Socio-Economic Review* , 245–267.
- Jerzmanowski, M., & Nabar, M. (2013). Financial Development and Wage Inequality, Theory and Evidence. *Economic Inquiry*, 211–234.
- Johansson, Å. (2008). *Taxation and Economic Growth*, OECD Economics Department Working Papers. OECD Publishing.
- Karabulut, T. (2006). Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmalarının Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 21-36.
- Karaca, C., & Çam, Y. (2019). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 72-97.
- Kazgan, G. (2016). *Liberalizmden Neoliberalizme; Neoliberalizmin Getirisi ve Götürüsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kepenek, Y. (2017). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kolukısa, R., & Sağbaş, İ. (2020). Orta Gelir Grubu Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Hesaplanması: Afyonkarahisar Vaka Çalışması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Koske, I., Fournier, J., & Wanner, I. (2012). *Less Income Inequality and More Growth – Are They Compatible?* . OECD Publishing.
- Köse, B. (2008). Yoksulluğun Küreselleşmesi. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 1- 11.
- Kwon, R. (2018). How Do Neoliberal Policies Affect Income Inequality? Exploring the Link Between Liberalization, Finance, and Inequality . *Sociological Forum*, 643-666.
- Milanovic, B. (2005). Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution?
- Morales, M. C. (2016). From Social Capital to Inequality: Migrant Networks in Different Stages of Labor Incorporation. *Sociological Forum*, 509–530.
- Nikoloski, Z. (2012). Financial Sector Development and Inequality: Is There a Financial Kuznets Curve? *Journal of International Development*, 897–911.
- OECD. (2022). *oecd*. <http://stats.oecd.org> adresinden alındı
- O'Sullivan, A., & Sheffrin, S. M. (2003). *Ekonomi: Eylemdeki İlkeler*. New Jersey : PearsonPrentice.
- Özgür, N. (2018). *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişimYayıncılık.

- Solt, F. (2009). Standardizing the World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly*, 231–242.
- Şenses, F. (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi? *ERC Working Paper in Economic*, 13-52.
- Şenses, F. (2016). *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma. 3. Baskı. . İstanbul: İletişim.*
- Topuz, S. G., & Yıldırım, K. (2009). Gelir Eşitsizliğinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57-72.
- Torche, F. (2013). *Nesiller arası hareketliliği karakteristik olarak nasıl ölçer ve analiz ederiz?* Stanford Yoksulluk ve Eşitsizlik Merkezi.
- Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler.
- Wade, R. (2004). Is globalization reducing poverty and inequality? *International Journal of Health Services*, 381-414.
- Yay, S. (2014). Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet . *Eğitim ve Toplum.*
- Yılmaz, H., & Acar, A. (2021). Sosyal Devlet Olabilmenin Anahtarı: Sosyal Politikalar Geliştirebilmek. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.*
- Yılmaz, V., & Demirgil, B. (2021). Finansal Gelişme Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğini İncelemeye Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 289-306.
- Zuckerman, E. W. (2000). Focusing the Corporate Product: Securities Analysts and De-Diversification. *Administrative Science Quarterly*, 591–619

EXTENDED ABSTRACT

Despite the increase in studies on income distribution in recent years due to the emergence of problems related to income and wealth inequality, distribution problems are not new. Income inequality has been on an increasing trend at the global level since the industrial revolution.

While the share of the richest 1% of the population in the total income in developed capitalist countries reached its historical peak from the industrial revolution to 1914, income inequality continued to increase between 1914 and 1945. Income inequality decreased dramatically after the Second World War in the 1950s and early 1960s and until the 1980s. In this period when the unemployment rate approached the natural unemployment rate, high growth rates occurred and social problems were not examined, income distribution justice and inequality problems were not on the agenda of economic discussions.

It has been claimed that economic units belonging to the low-income group can benefit from growth and employment policies and that the costs of income redistribution policies will have a reducing effect on economic efficiency. As a result, a problem of choice has emerged in the context of the efficiency-equality contradiction. In accordance with the suggestions of welfare economists who dominated the 1930s and 1940s and advanced from the neoclassical school, efforts have been made to increase economic efficiency rather than equality.

Since the last quarter of the 20th century, it has been seen that neoliberal economics has guided economic policies so that nation states can adapt to the globalization process in order to serve the purposes of international capital and imperialism. M

Neoliberal economics fundamentally bases its analyses on individual freedom and entrepreneurship, and adopts the free market economy and the freedom of international goods and capital flows. Accordingly, after economies open up to the outside world, integrate with the world economy and enter a restructuring process,

economies will achieve rapid growth rates in the long term, and this growth will manifest itself as an increase in the income of all segments of society, and the poverty rate will decline. According to neoliberal theory, economic inequalities are considered “acceptable” because unequal returns will encourage more investment in human and physical capital and thus increase growth. Neoliberalism, which is based on the discourses of neoclassical economic theory, claims that under the assumption of perfect competition, production factors will earn returns within the framework of their marginal contributions to production. In this context, changes in income distribution are a natural result of the economy’s effective adaptation to the structural changes created by technology or the new market equilibrium as a result of supply and demand shocks (Fiorentini, 2015:120). Advocates of neoliberal economics have never perceived changes in income distribution as a problem, and have stated that it is natural for workers who are unequal in terms of ability and education to receive different wages, and that inequalities are acceptable to some extent. In this case, the current situation of the unemployed or individuals belonging to the lowest income group is explained on the basis that these segments are idle. Therefore, income distribution and distribution issues do not fall within the scope of neoclassical economics.

The global crises that have emerged in developed countries’ markets have revealed the shortcomings of an economic policy approach that believes in self-regulation of markets and minimizes the role of the state. The post-crisis reality requires a reformulation of the role of the state. Countries face this challenge in the context of ongoing changes in the world production structure that threaten their position in the global economy. Although many countries have been successful in overcoming the crisis, as in the pandemic crisis, four key areas of policy-making need to be redefined: the goals of a development-oriented macroeconomic policy and the role of the state in productive development policies in a globalized economy, the reduction of inequalities in the labor market, and social disparities resulting from the inadequacies of social protection institutions. Such redefinition should be carried out in the context of increasing demands for transparency in public and private actions and the participation of citizens in the definition and implementation of public policies. In short, reduced state controls over the financial sector have led to the rise of shareholder capitalism and increased financial activities, leading to the formation of powerful financial conglomerates. In addition, the increasing importance of finance for corporate profitability has led to a widening of income inequality. Taken together, the theoretical parts presented above provide a clear model in which liberalization indirectly widens inequality by increasing finance-based activities. Therefore, this study reveals the role of the state in becoming a social state again by starting from the potential liberalization-finance-income inequality link in developed economies. The basic arguments of neoliberal economics are shaped within the framework of the market assuming the main role in resource distribution, the state's role in economic activities being greatly reduced and a process of increasing adaptation to the world economy. In this way, rapid and effective growth will be realized, and the economic structure in which the periods of stagnation and recovery caused by the previous economic models continuously occur one after another will be abandoned. With the tax concessions and supports provided to the private sector, investments will increase and growth will occur, and the low-income segments of the society will also benefit from this growth. This is called the trickle-down effect. According to the arguments of the studies examining the relationship between growth and inequality, redistribution policies disrupt economic efficiency and negatively affect growth, inequality contributes to growth by encouraging work incentives and total investments, and growth also triggers inequality. The effect of income and wealth inequality on growth is positive. Neoliberal policies attribute the cause of stagflation to the inflexibility of the labor market and the deterrence of investments by progressive taxes.